

Rapport – Användningen av bidraget till världsarvssamordning 2022

Datum 2022-11-25

rev. 2023-01-27

Dnr RAÄ 2022-731

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Författare Jacob Groundstroem

I regleringsbrevet för budgetåret 2022 avseende Riksantikvarieämbetet öronmärkte regeringen, för andra året i rad, 4 miljoner kronor för världsarvssamordning inom ramen för kulturmiljövårdsanslaget. Öronmärkningen avser en finansiell satsning under tre år (2021–2023). I enlighet med regleringsbrevet får högst 4 000 000 kronor användas för bidrag till världsarvssamordning som avser de världsarv som är kulturarv, i syfte att stärka den lokala och regionala implementeringen under den första genomförandeperioden av den nationella världsarvsstrategin fram till och med 2023. Bidraget gällde inte för världsarven *Höga kusten* och *Laponia* eftersom dessa är naturarv och redan har en statlig medfinansiering av världsarvsarbetet.

I regleringsbrevet finns även ett återrapporteringskrav om den nationella världsarvsstrategins genomförande i dess helhet. Där framgår det att i redovisningen ska särskilt fokus läggas vid insatser som gjorts för att förbättra förutsättningarna för världsarvssamordnarna att bedriva ett kvalitativt och utvecklingsinriktat världsarvsarbete lokalt och regionalt.

Kulturmiljöavdelningen har ett övergripande ansvar för fördelningen av kulturmiljöbidrag till världsarvssamordning. Utlysningen och återrapporteringen för det första utlysningåret 2021 har fungerat bra. Därför har endast mindre ändringar i handläggningsprocessen gjorts för bidragsperioden 2022.

Utlysning och beslut om bidrag

Bidraget till världsarvssamordning utlystes den 31 januari 2022 med sista ansökningsdatum den 28 februari 2022. Utlysningen skedde en månad tidigare än ifjol, vilket skapade bättre förutsättningar för bidragets användning.

I samband med utlysningen informerades om att bidraget i enlighet med den nationella världsarvsstrategin ska användas till världsarvssamordning och funktioner kopplade till världsarvssamordnarens roll. Det förtydligades även att bidraget inte ska ersätta befintliga resurser (exempelvis resurser för världsarvssamordnarens tjänst eller befintlig budget kopplad till denna), utan syftet var att skapa mervärde och utrymme för utveckling i arbetet på lokal och regional nivå.

I samband med utlysningen informerades om att bidraget fördelas jämnt med 300 000 kronor till de 13 berörda världsarv genom ansökan, samt att föreningen Världsarv i Sverige (VIS) tilldelas 100 000 kronor till stöd för samordning och erfarenhetsutbyte mellan världsarvsamordnarna. Endast organisationer med organisationsansvar för världsarven hade möjlighet att söka bidraget.

Eftersom Engelsbergs bruk och Drottningholms slottsområde inte sökte bidraget så gjordes en omfördelning med extra medel om 60 000 kronor till de världsarv som önskade utökat bidrag vid en eventuell omfördelning. Alla världsarv som sökte bidraget önskade däremot inte extra medel utöver de 300 000 kronor de redan tilldelats.

Utöver de 100 000 kronor som Världsarv i Sverige (ViS) erhöll tilldelades föreningen vid omfördelningen även ett utökat bidrag om 120 000 kr som berör överenskomna insatser i handlingsplanen, bland annat att utreda och informera om vilka möjligheter som finns att söka särskilda bidragsmedel. 20 000 kronor allokerades enligt beslutet särskilt för föreningens deltagande i site managers forum vid världsarvskommitténs möte. Som ett resultat av kriget i Ukraina kom däremot kommittémötet för 2022 att ställas in och den villkorade delen av bidraget kunde av uppenbara skäl inte nyttjas till det ursprungligen tilltänkta syftet.

Beslut om fördelning av bidraget fattades den 1 april 2022. Under utbetalningsåret 2022 beviljades 360 000 kronor till samtliga världsarv som sökte bidraget, förutom till *Gammelstads kyrkstad*, *Tanums hällristningsområde* och *Skogskyrkogården*, som inte önskade extra medel och därför endast tilldelades 300 000 kr vardera.

I tabellen nedan framgår hur bidragsmedlen fördelats mellan de olika organisationerna.

Fördelning bidrag till världsarvssamordning 2022

Organisation	Världsarv	Beviljat belopp
Ekerö kommun	Birka och Hovgården	360 000
Luleå kommun, Kultur och fritidsförvaltningen	Gammelstads kyrkstad	300 000
Kultur- och fritidsförvaltningen, Falu kommun	Falun och kopparbergslagen	360 000
Länsstyrelsen Gävleborg	Hälsingegårdarna	360 000
Mörbylånga kommun	Södra Ölands odlingslandskap	360 000
Stiftelsen Världsarvet Grimeton	Grimeton radiostation, Varberg	360 000
Föreningen ViS, Världsarv i Sverige	-	220 000
Vitlycke museum (en del av Förvaltningen för kulturutveckling inom Västra Götalandsregionen)	Hällristningsområdet Tanum	300 000
Lantmäteriet	Struves meridianbåge	360 000
Stockholms stads kyrkogårdsförvaltning	Skogskyrkogården	300 000
Karlskrona kommun	Örlogsstaden Karlskrona	360 000
Länsstyrelsen i Gotlands län	Hansestaden Visby	360 000
	Summa	4 000 000

Uppföljning och återrapportering

Bidragsmottagarna ombads lämna en kortfattad återrapportering om bidragets användning senast den 1 november 2022. Återrapporteringen skulle redogöra för: 1) hur medlen disponerats; 2) hur insatserna stärkt världsarvets samordning samt bidragit till implementeringen av den nationella världsarvsstrategin; 3) vilka positiva effekter detta har haft för världsarvet och vilket mervärde som bidraget skapat; 4) genom en ekonomisk redovisning redogöra för hur bidragsmedlen använts samt för eventuella återbetalningar.

Samtliga världsarv har nyttjat bidraget i sin helhet förutom *Struves meridianbåge* där världsarvet återbetalade ca 150 000 kronor.

Två förskottsbetalningar gjordes för världsarven *Hansestaden Visby* och *Birka och Hovgården*, där bidraget endast delvis hunnit nyttjats under 2022. Världsarven har uppmanats återkomma med en kompletterande återrapportering senast den 31 mars 2023 då bidragsbeloppet förhoppningsvis nyttjats i sin helhet.

Resultat

Bidraget har stärkt världsarvssamordnarnas roll och möjligheter att bedriva ett kvalitativt världsarvsarbete samt skapa mervärde och utrymme för utveckling i arbetet på lokal och regional nivå.

Från inkomna återrapporteringar framgår bland annat utökade kommunikations- och informationssatsningar, utveckling av förvaltningen, varumärkesprofilering, förstärkning av personal, satsningar på hållbar turism, pedagogiskt arbete,

uppmärksammande av världsarvskonventionens 50-årsjubileum, inventeringar, strategiskt arbete, internationellt utbyte och samverkan.

Kommunikations- och informationssatsningar

Alla världsarv som beviljats medel har inom bidragets ramar på ett eller annat sätt arbetat med kommunikations- eller informationssatsningar. Nedan lyfts några exempel.

Fjölårets bidrag (2021) till *Birka och Hovgården* användes för att ta fram en utställning om världsarvet, med särskild fokus på Hovgården. Syftet med utställningen var att stärka världsarvets varumärke, sprida kunskap om världsarvet och sänka tröskeln för framtida besökare att ta del av världsarvets värden. Bidraget för 2022 har använts till att vidareutveckla utställningen, bland annat genom nya illustrationer och tekniska hjälpmedel. Under sommaren 2022 har även ett filialbibliotek öppnats i anslutning till utställningen. Utställningen har varit välbesökt och uppskattad av både turister och ortsbor.

Vid *Södra Ölands odlingslandskap* har informationsmaterial om världsarvet tagits fram. Det innefattar material i form av broschyrer, skyltar, filmer, podcast, annonsering, digitala guidningar utmed två vandringsleder samt illustrationer av världsarvet. Vidare har två digitala guidningar kunnat arbetas fram, vilket har gjort det möjligt för besökare att kunna ta del av världsarvet året om.

Vid *Struves meridianbåge* har medlen använts för att i högre utsträckning synliggöra världsarvet. Detta har gjorts genom olika kommunikations- och informationssatsningar, bland annat framtagandet av en kommungemensam webbplats om världsarvet, en naturstig, skyltning, utställning, framtagandet av nytt bildmaterial, besök hos skolor med mera. Insatserna har gjort att tillgängligheten till världsarvspunkterna och möjligheten att synliggöra världsarvet har blivit bättre.

Föreningen Världsarv i Sverige har i första hand använt medlen för att stärka erfarenhetsutbytet mellan världsarvsamordnarna inom föreningen. Det har främst inneburit kommunikationssatsningar så som ett nyhetsbrev riktat till medlemmar, en stärkt närvaro på sociala medier, planer på utveckling av en ny webbplats samt framtagandet av en film om de svenska världsarven. Man har även bidragit med kommunikationsstöd till centrala myndigheter.

Vid *Tanums hällristningsområde* har man med hjälp av bidragsmedlen särskilt arbetat utifrån utvecklingsområdena 2 och 3 i handlingsplanen¹ för den nationella världsarvsstrategin. Målet är att på alla plan förbättra kommunikationen av och tillgängligheten till världsarvet, världsarvsarbetet och världsarvskonventionen. Bidraget har främst använts till att översätta informationsskyltar och världsarvets webbplats. Behovet av att särskilt satsa på att översätta informationsmaterial har varseblivits av den stora mängden utländska besökare i världsarven.

Vid *Falun och Kopparbergslagen* bildades 2021 en kommunikationsgrupp för att stärka samordningen av världsarvet, vilket bidragit till en bättre förståelse för världsarvets värde och vilka möjligheter det ger i marknadsföringen av världsarvet. Gruppens uppdrag är att samlat, strategiskt och långsiktigt arbeta med kommunikation kring världsarvet. Bidraget för 2022 har använts till att genomföra en rad kommunikationsinsatser bland annat genom stärkt digital synlighet, världsarvsdagar och kampanjer. Bidraget har även använts till utökad guideverksamheten, så att fler personer certifierats som världsarvs guider samt att berättelser och teman för stadsvandringar med koppling till världsarvet blivit fler.

Bidragsmedlen för *Hälsingegårdarna* från 2021 nyttjades till att göra filmer om de sju världsarvsgårdarna. Medlen för 2022 bidrog till att filmerna nu kunde slutföras. Medlen har även använts för ett nytryck av den populära broschyren "De unika Hälsingegårdarna", där den ursprungliga upplagan tagit slut.

Vid *Gammelstad kyrkstad* har bidraget finansierat en ny permanent utställning som visar landhöjningen i området. Utställningen ökar besökarnas förståelse för platsen, dess unika värden som världsarv samt världsarvskonventionen.

Utveckling av förvaltningen

Vid *Birka och Hovgården* har en mindre del av medlen används till att arrangera en workshopsprocess i syfte att bättre samordna världsarvsrådet. Även *Skogskyrkogården* har nyttjat delar av bidraget för att ordna workshops för medlemmar i världsarvsrådet, bland andra Trafikkontoret, Stadsbyggnadskontoret, Stadsmuseet, Länsstyrelsen och Visit Stockholm.

¹ Utvecklingsområde 2: ökad kunskap om världsarv, världsarvskonventionen och vad världsarvsarbetet innebär hos ansvariga aktörer, utvecklingsområde 3: mer samlad och tydlig kommunikation och bättre kommunikation om världsarvsarbetets globala koppling

Föreningen *Världsarv i Sverige* fick inom ramen för det utökade bidraget om 120 000 kr (se ovan) bland annat i uppgift att utreda och informera om vilka möjligheter som finns för världsarven att söka särskilda bidragsmedel. Världsarv i Sverige genomförde uppgiften i form av en enkät där de svenska världsarven uppmanades skicka in sina erfarenheter av sökta bidrag. Svarefrekvensen var dock svag och Världsarv i Sverige redovisade i december 2022 endast tre inkomna svar, varav två världsarv haft projekt som finansierats med andra bidrag än bidraget till världsarvssamordnarna. Världsarv i Sverige tillägger att flera av världsarven sökt och erhållit Tillväxtverkets stöd för "Hållbar platsutveckling".

Vid *Hälsingegårdarna* har målet med aktiviteterna som finansierats med hjälp av bidraget särskilt varit att kommunicera världsarvets värden till gårdsägare, intressenter och lokalbefolkningen. Målet är att kunskapen om världsarvet stärks, en grund för ett långsiktigt förvaltningsarbete.

Södra Ölands odlingslandskap har ordnat två fördjupade kunskapsdagar samt föredrag och guidningar för de organisationer som arbetar med världsarvet. Kunskapsdagarna är en viktig del i arbetet med en ny förvaltnings- och utvecklingsplan för Södra Ölands odlingslandskap.

Varumärkesprofilering

Vid *Falun och Kopparbergslagen* har bidraget finansierat framtagandet av profilprodukter, trycksaker, presentationsmallar samt uppdatering av webbsidan enligt världsarvets nya grafiska profil. Insatserna har synliggjort världsarvet och skapat intresse och nyfikenhet hos både entreprenörer, lokalbor och besökare.

Vid *Gammelstads kyrkstad* har delar av bidraget nyttjats för att utöka antalet världsarvslogotyper på utställningar och byggnadsfasader. Att även införa fler världsarvsloggor runt om i världsarvet belyser platsens status som världsarv.

Förstärkning av personal

Föreningen *Världsarv i Sverige* har använt medlen till att anställa en samordnare på 20 % för att genomföra åtgärder som stärker erfarenhetsutbyte mellan världsarvsamordnarna inom föreningen. Vid *Gammelstads kyrkstad* har bidraget använts till en extra resurs under tre månader för att stötta upp i arbetet med den periodiska rapporteringen.

Hansestaden Visby har deltagit i ICOMOS projekt som syftar till att testa världsarvets resiliens genom ett verktyg som utvecklats av Stockholm Resilience Center och som ICOMOS nu anpassat till världsarv. Delar av bidraget har gått till lönekostnader för länsstyrelsens kulturmiljöhandläggare som då fått utrymme att öka sin arbetstid för projektet och världsarvsrelaterade frågor. Bidraget har även finansierat erfarenhetsträffar och ordnandet av workshops inom ramen för projektet. Världsarvet har inte lyckats nyttja bidraget i sin helhet under detta kalenderår. Resterande medel kommer att föras över till nästa år genom en förskottsutbetalning för finansiering av projekt kring riskanalys och beredskapsarbete.

Vid *Tanums hällristningsområde* har en del av bidraget gått i direkt stöd till samordnarens tjänst.

Hållbar turism

Vid *Örlogsstaden Karlskrona* har en del av medlen använts som medfinansiering till ett större projekt inom hållbar turismutveckling, vilket har lett till att det strategiska arbetet inom utveckling av hållbar turism i länet har stärkts och bidragit till att lyfta världsarvets roll inom turism-/platsutveckling samt arbetet med agenda 2030. Bidraget har även gjort det möjligt att strukturera en samverkan mellan två Unesco nomineringar – världsarv och biosfärområden.

Vid *Skogskyrkogården* har bidraget nyttjats för framtagande av ett program för hållbar turism för världsarvet. Projektet har sammankallat världsarvets representanter och intressenter för att gemensamt arbeta för en hållbar utveckling och besöksverksamhet i enlighet med den nationella strategin för världsarvsarbetet. Det gemensamma arbetet har stärkt världsarvets arbete inom turism- och besöksfrågor och organiseringen kring världsarvet och dess värden i sin helhet.

Vid *Tanums hällristningsområde* köptes det för fjolårets bidragsmedel in en besöksräknare. Bidraget för 2022 har gått till att komplettera mätaren med specialtillverkade stolpar. Mätning av besöksflöden är en viktig del i arbetet med säkerställande av världsarvens skydd genom ändamålsenliga processer och god förvaltning.

Vid *Grimeton radiostation* har bidraget utgjort en delfinansiering i ett större projekt med syfte att öka tillgängligheten, både materiellt som immateriellt, till platsen och

dess värden. Fysiskt har ett promenadstråk etablerats. Inom kort är planen att promenadstråket ska kompletteras med sittplatser samt interaktiva skyltar som förmedlar "Hållbarhet över tid". Projektet är ett exempel på hur man på ett konkret sätt kan sprida ett viktigt budskap som förhoppningsvis påverkar besökarna till att själva vilja vara med och bidra till en bättre värld.

Inom världsarvet *Södra Ölands odlingslandskap* har en kampanj om hur besökare ska bete sig bland betande djur i världsarvet "Kovett på stort alvar" lanserats.

Vid *Hansestaden Visby* har deltagandet i ICOMOS-projektet som syftar till att utveckla metoder för resiliens i världsarvet bidragit till ny kunskap och insikter kring åtgärder som krävs för en hållbarutveckling och till att implementera och utveckla metoder för att hållbart bevara, använda och utveckla världsarvet.

Pedagogiskt arbete

Vid *Hälsingegårdarna* har medel avsatts till skolorna för att möjliggöra studiebesök och guidningar. Fördelningen av bidraget till olika skolor sker i samråd med världsarvspedagogerna på de regionala museerna. Avsikten är att fortsätta satsningen 2023.

Vid *Hälsingegårdarna* genomfördes även den årliga "Kunskapsdagen" med syfte att ge fördjupad kunskap, aktuell forskning och utblickar i Sverige, Norden och resten av världen.

Södra Ölands odlingslandskap har valt att nyttja delar av bidraget till kunskapshöjande insatser, bland annat för anordnandet av friluftsdagar i världsarvet för närmare 200 elever i årskurs sex.

Hansestaden Visby har i samband med det årliga evenemanget Visbydagen genomfört kommunikationsinsatser och aktiviteter särskilt riktade till barn och unga.

Världsarvskonventionens 50-årsjubileum

Världsarvskonventionen antogs 1972, vilket innebär att konventionen år 2022 firar 50-årsjubileum. En del världsarv har valt att använda delar av bidraget för att uppmärksamma konventionens jubileum.

Vid *Tanums hällristningsområde* har man för att uppmärksamma konventionens 50-årsjubileum valt att genomföra ett event med särskild inriktning mot lokalbefolkningen.

Vid *Hansestaden Visby* planeras det för ett evenemang i december 2022 för att uppmärksamma konventionens jubileum samt för att öka kunskapen och delaktigheten i världsarvet lokalt.

Inventering

Vid *Tanums hällristningsområde* har bidraget använts till att med drönare och fotografering komma i gång med en systematisk landskapsdokumentation och på så sätt skaffa sig ett referensmaterial för spårning av landskapets förändring. Bidraget har möjliggjort att adekvat utrustning har kunnat införskaffas.

Tidigare års beviljade medel till *Hansestaden Visby* har finansierat pilotprojektet skadeinventering av ringmur och klintkant. Inventeringen sker med fokus på deformation och hållfasthet på utvalda delar av ringmuren. Tanken är att projektet ska kunna fungera som grund för framtida inventering av återstående mursträckor på ringmuren och klintkanten i Visby. De medel som inte kunnat nyttjas inom detta år önskar man föra över till nästa år för att kunna slutföra skadeinventeringen.

Strategiskt arbete

I *Falun och Kopparbergslagen* har man tagit fram en strategi för att synliggöra världsarvet i kanaler på sociala medier.

Internationellt utbyte och samverkan

Den nordiska världsarvskonferensen är ett viktigt forum för fortbildning och utbyte. *Birka och Hovgården* och *Hälsingegårdarna* har använt delar av medlen för att delta under internationella konferenser och den nordiska världsarvskonferensen i Rjukan-Notodden i Norge.

Vid *Struves meridianbåge* har bidraget möjliggjort ett djupare samarbete med förvaltande organisationer av det delade världsarvet i Norge och Finland. Vid *Hälsingegårdarna* har internationell samverkan också skett med Milano Polytekniska Universitet, där 32 studenter och handledare besökte Hälsingland.

Koppling till strategiska målen

Flera av de insatser som finansierats med hjälp av bidraget kopplar till Riksantikvarieämbetets strategiska mål. På en övergripande nivå kopplar bidraget

an till det strategiska målet "Styrmedel och arbetssätt stärker kulturarvets position i samhällsutvecklingen".

Världsarvssamordnaren har en mycket viktig och strategisk roll i världsarvsarbetet. Samordnaren är kontaktperson för världsarvet i förhållande till myndigheter och andra aktörer. Världsarvssamordnaren har ett övergripande ansvar att se till att organiseringen i världsarvsarbetet i sin helhet fungerar på lokal och regional nivå. Samordnaren har även en viktig roll som brygga mellan kulturarvsaktörer på regional och lokal nivå samt mellan civilsamhälle och förvaltning. Föreningen Världsarv i Sveriges arbete är ett exempel på en insats som bidragit till att stärka kunskaps- och erfarenhetsutbytet mellan världsarvssamordnarna och på så vis arbetar mot det strategiska målet "Landets kulturarvsaktörer är starkare tillsammans". Bidraget har använts för att informera om och nå ut med föreningens verksamhet och världsarvsarbetet i det stora hela. Föreningens arbete har därutöver bidragit till att stärka samordningen mellan centrala myndigheter. På så vis har bidraget genom Världsarv i Sverige skapat förutsättning för flera samhällsaktörers delaktighet i världsarvsarbetet.

Bidraget har även finansierat insatser vars syfte har varit att påvisa världsarvets betydelse för samhällsutvecklingen på lokal- och regional nivå, vilket tydligt kopplar till det strategiska målet "Samhällsbyggnadsaktörerna ser kulturmiljön som en tillgång". Även insatser som bidrar till att öka kunskapen om och förutsättningarna för en långsiktigt hållbar besöksnäring, hållbar utveckling och resiliens knyter an till det strategiska målet och visar på världsarvens betydelse för samhällsutvecklingen på lokal och regional nivå. Bidraget har bidragit till att stärka bilden av världsarven som förebilder i hållbarhetsarbetet och som arenor för arbetet med Agenda 2030 och de globala hållbarhetsmålen.

Bidraget har i hög utsträckning använts för att finansiera kunskaps- och informationsinsatser, vars primära syfte ofta varit att öka allmänhetens kunskap om världsarven och att uppmärksamma deras roll i samhället. Genom särskilda pedagogiska insatser har delar av bidraget nått ut till barn och unga. Insatserna har på så sätt bidragit till att stärka allmänhetens förståelse för världsarvens omistliga värden och deras roll som resurs i arbetet med hållbar utveckling. Dessa insatser kopplar främst till det strategiska målet "Kulturarvsinformation är angelägen, används och gör skillnad i samhället".